

КІБЕРБЕЗПЕКА ТА ЗАХИСТ КРИТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ / CYBER SECURITY AND PROTECTION OF CRITICAL INFORMATION INFRASTRUCTURE

DOI: 10.18372/2225-5036.28.16910

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВПЛИВИ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА ЯК СКЛАДОВІ ЧАСТИНИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БОРОТЬБИ

Хорошко Володимир¹, Хохлачова Юлія¹,
Пірцхалава Тіна², Іванченко Євгенія¹

¹Національний авіаційний університет

²Київський національний університет ім. Т. Шевченка

ХОРОШКО Володимир Олексійович, д.т.н., професор.

Рік та місце народження: 1945 рік, м. Харків, Україна.

Освіта: Київський інститут інженерів цивільної авіації, 1968 рік.

Посада: професор кафедри безпеки інформаційних технологій.

Наукові інтереси: інформаційна безпека, технічні системи захисту інформації, аналіз функціонування складних систем.

Публікації: більше 500 наукових публікацій, серед яких наукові статті, монографії, підручники та навчально-методичні посібники.

ORCID ID: 0000-0001-6213-7086

E-mail: professor_va@ukr.net

ХОХЛАЧОВА Юлія Євгеніївна, к.т.н., доцент.

Рік та місце народження: 1981 рік, м. Київ, Україна.

Освіта: Національний авіаційний університет, 2004 рік.

Посада: доцент кафедри безпеки інформаційних технологій.

Наукові інтереси: інформаційна безпека, оцінювання уразливостей, оптимізація інформаційних систем.

Публікації: більше 100 наукових публікацій, серед яких наукові статті, монографії, підручники та навчально-методичні посібники.

ORCID ID: 0000-0002-1883-8704

E-mail: yuliiakhokhlachova@gmail.com

ПІРЦХАЛАВА Тіна Павлівна.

Рік та місце народження: 2001 рік, м. Київ, Україна.

Посада: студентка Навчально наукового інституту Міжнародних відносин.

Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Наукові інтереси: інформаційна безпека, інформаційна війна, інформаційно-психологічні впливи.

ORCID ID: 0000-0002-4320-3073

E-mail: kesane1827@gmail.com

ІВАНЧЕНКО Євгенія Вікторівна, к.т.н., професор.

Рік і місце народження: 1976 рік, м. Київ, Україна.

Освіта: Національний авіаційний університет, 2000 рік.

Посада: професор кафедри безпеки інформаційних технологій.

Наукові інтереси: інформаційна безпека, системи виявлення вторгнень, безпека хмарних технологій.

Публікації: більше 100 наукових публікацій, серед яких наукові статті, підручники, навчально-методичні посібники.

ORCID ID: 0000-0003-3017-5752

E-mail: evivancenko@gmail.com

Анотація. У теперішній час, який характеризується інтенсивним застосуванням різних методів інформаційного, психологічного, технологічного пресингу, що особливо пов'язано з розвитком сучасних технологій, які дозволяють здійснювати вплив на свідомість, на психіку більшої кількості людей одночасно без взаємодії та прямого контакту з ними актуальною стає проблема інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) на свідомість людини, суспільства та держави в різних сферах їх життєдіяльності. Кіберпростір перетворився на окрему сферу боротьби, де постійно відбуваються різнопланові інциденти. Відповідно до мети, завдань форм та засобів ІПВ та інформаційно-психологічної війни (ІПВ) необхідно створювати та забезпечувати протидію їм.

Неконтрольоване використання інформаційного простору і отримання значних переваг від його використання призвело й до виникнення принципово нових пов'язаних з цим проблем. Головною з них стало різке загострення міжнародної конкуренції за володіння власне інформаційними ринками. При цьому для забезпечення інформаційної боротьби та проведення окремих операцій країни світу доволі активно почали використовувати можливості інформаційного простору (мережі Internet).

Доведено, що інформаційно-психологічні впливи – це елементи інформаційної боротьби-політичні конфлікти в яких політична боротьба ведеться у формі інформаційно-психологічних операцій із застосуванням інформаційної зброї.

На сучасному етапі наука та техніка мають в розпорядженні такі теоретичні розробки на базі яких здійснюється технологізація інформаційної боротьби. Результатом є зростання ефективності застосування інформаційних технологій, яке призвело до кардинальних змін в суспільстві, економічній, політичній та інших сферах окремої країни або ж у світовому масштабі.

Міждержавні конфлікти спонукають надмірно великі втрати для кожної з ворогуючих сторін. Тому прийоми, які широко застосовуються є лише напівспівробітництво, взаємна конкуренція в розвитку, в прагненні до лідерства. Діяльність у інформаційній боротьбі дає виклик можливості для використання цих підходів.

Ключові слова: інформаційно-психологічні впливи, інформаційно-психологічна війна, інформаційно-психологічна боротьба, інформаційний простір, кібервійна.

Вступ

У теперішній час, який характеризується інтенсивним застосуванням різних методів інформаційного, психологічного, технологічного пресингу, що особливо пов'язано з розвитком сучасних технологій, які дозволяють здійснювати вплив на свідомість, на психіку більшої кількості людей одночасно без взаємодії та прямого контакту з ними актуальною стає проблема інформаційно-психологічного впливу на свідомість людини, суспільства та держави в різних сферах їх життєдіяльності [1].

Крім цього, інформаційно-психологічний вплив стає дедалі більш важливим у сучасному житті. Це пов'язано з тим, що сьогодні соціально-політичні відносини формуються в складних умовах під впливом ідеології інформаційного суспільства, процесів геополітичної конкуренції, глобалізації, політичного й інформаційного протиборства. Ці процеси в сучасних умовах можуть приймати особливо небезпечні та агресивні форми, що отримали назву інформаційно-психологічна війна. Особливої актуальності набули ці питання у зв'язку з агресією Росії проти України, коли гостро постали проблеми щодо територіальної цілісності України, підтримки на високому рівні морального духу, як цивільного населення так і військово-востужбовців.

Слід зазначити, що у системі національної безпеки держав місце і роль інформаційної боротьби (однією з її форм є інформаційно-психологічна війна) постійно зростають. Провідні країни світу, насамперед G7 та Росія, що володіють могутнім інформаційним потенціалом постійно нарощують його на науковій основі та при високій культурі управління.

У цих країнах науковою основою для створення та застосування засобів інформаційних впливів використовують досягнення таких галузей, як кібернетика та інформатика, які інтегрували в себе багато положень природничих та гуманітарних наук.

Слід враховувати, що основними цілями інформаційно-психологічних впливів є:

- забезпечення прийняття рішень та спонукання до виконання дій влади країни, на яку здійснюється вплив щоб вона задовольняла потреби країни нападаючої;
- підірвати легітимності політичної влади та міжнародного авторитету країни, яка зазнає впливу;
- дестабілізація ситуації в країні, яка зазнає впливу, провокування політичних протестів, соціальних конфліктів, підірвати морально-психологічного стану населення в країні;
- підірвати обороноздатності в країні, яка зазнає впливу та боездатності її збройних сил;

- підтримка дії внутрішніх сил, спрямованих на знищення чи завдання шкоди своїй державі у тому числі шляхом корумпованості влади й політичної еліти;

- заміна соціально-культурної ідентичності всього населення або його частини в країні, яка зазнає впливу, зміна національних цінностей та державотворення.

В інформаційній сфері України відбуваються події та явища, вивчення та аналіз яких стає життєво необхідними для будь-якої людини та суспільства.

Інформаційні впливи або протиборство не є творінням сьогоднішнього дня. Багато прийомів інформаційно-психологічних впливів виникли тисячі років тому разом з появою інформаційних систем тобто історія навчання людства це і є свого роду інформаційні впливи.

Дуже точно суть інформаційно-психологічних впливів і протиборства сформульовані у рекомендаціях давньокитайського військового діяча Сунь Цзи. Вони полягають у наступному:

1. Розгадуйте все добре що є в країні вашого супротивника.
2. Залучайте видних діячів супротивника в злочинні підприємства.
3. Підривайте престиж керівництва супротивника та виставляйте його в потрібний момент на ганьбу громадськості.
4. Використовуйте в цих цілях співробітництво з самими підлими та мерзенними людьми.
5. Розпалюйте сварки та зіткнення серед громадян ворожої вам країни.
6. Підбурюйте молодь проти старших.
7. Заважайте усіма засобами роботі уряду.
8. Перешкоджайте усіма способами нормальному постачанню ворожих військ та підтримки в них порядку.
9. Сковуйте волю воїнів супротивника піснями та музикою.
10. Робіть все можливе, щоб знецінити традиції ваших ворогів і підірвати їх віру в своїх богів.
11. Надсилайте жінок легкої поведінки з тим, щоб доповнити справу розкладання.
12. Будьте щедрі на пропозиції та подарунки для покупки інформації та спільників.
13. Взагалі не економте ні на грошах, ні на спілкуванні, так як вони приносять прекрасні результати.

Слід зазначити, що інформаційне протиборство вишло на авансцену можливих варіантів домінування в інформаційній сфері та складається з двох основних видів: інформаційно-психологічних впливів і інформаційно-психологічної війни. [2,3,4]

Слід зазначити, що основними об'єктами проведення інформаційно-психологічних впливів і інформаційно-психологічної війни є:

- керівництво іноземної держави;
- спецслужби іноземних держав та їх аген-тура;
- засоби масової інформації (іноземних держав і підконтрольні вітчизняні);
- Internet-ресурси;

- агентуру впливу іноземних держав і підконтрольна лобістським структурам з числа представників влади, управління, місцевого самоврядування, політичних партій, громадських і релігійних організацій та відомих діячів культури.

Метою роботи є аналіз видів, методів та технологій застосування інформаційно-психологічних впливів та ведення інформаційно-психологічної війни у сучасних умовах.

Основна частина

Сьогодні соціально-політичні відносини формуються в складних умовах під впливом ідеології інформаційного суспільства, процесів геополітичної конкуренції, глобалізації, політичного та інформаційного протиборства. Ці процеси в сучасних умовах можуть приймати особливо небезпечні та агресивні форми [4,5,6]. Крім того, слід відзначити, що ці процеси поділяються на інформаційно-психологічні впливи (ІПВп) та інформаційно-психологічної війни (ІПВ)

ІПВп зачіпають наступні сфери психіки індивіда, соціальної групи людей та суспільства в цілому [6]:

- потребно-мотиваційна сфера (цінності орієнтації, бажання, потяги, переконання, знання);
- інтелектуально-пізнавальна сфера (відчуття, сприйняття, представлення, уява, мислення та пам'ять);
- емоційно-волева сфера (настрій, емоції, почуття, воля);
- комунікаційно-поведінкова сфера (характер та специфіка між особистого сприйняття та взаємодії, спілкування).

Таким чином, тільки при врахуванні притаманних вказаним сферам особистостей функціонування індивідуальної групової та загальної свідомості інформаційно-психологічний вплив дає найбільш реальний ефект.

Слід відзначити, що будь-який вплив, який ставить своєю ціллю змінення поведінки об'єкта у потрібному щодо суб'єкта напрямку, навіть якщо цей вплив здійснюється з користю для об'єкта, але без його згоди то рахується маніпулятивним впливом [6].

На думку фахівців [5,6] психологічний вплив підрозділяється на наступні види: інформаційно-психологічний, психогенний, психоаналітичний, нейролінгвістичний та психотропний.

Основні цілі та завдання ІПВп можна класифікувати за кількома різними підставами. За умовами розрізняють ІПВп, які здійснюються у мирний, військовий та пост воєнний час, а також в ході миротворчих операцій. По об'єктам впливу, ті які ведуть проти цивільного населення, військовослужбовців, вищого військово-політичного керівництва супротивника та його союзників. За часом здійснення ІПВп мети та завдання поділяються на довгострокові (стратегічні), середньострокові (оперативні) і короткострокові (тактичні).

У мирний час основна мета впливу полягає в тому, щоб шляхом ІПВп на морально-політичний і психологічний стан населення і Збройних Сил запобігти військовому конфлікту (або його підготувати зі свого боку) не військовими засобами.

Для досягнення цієї мети потрібно вирішувати конкретні завдання на довгострокові (стратегічні) та короткострокові (разові). Але в зв'язку з тим, що зараз в Україні йде війна, то нас більше цікавлять питання ІПВП у час війни [7,8].

У воєнний час психологічну дію зводять до того, щоб підірвати моральний та бойовий дух особистого складу (населення) збройних сил супротивника, знизити боєздатність, придушити волю до опора, спонукати до ухилення від участі у бойових діях, дезертирства, непокори командирам, здача в полон.

ІПВП на невільне населення ведуть з метою впровадження в його свідомості ідеї, які піддаються психологічному тиску з боку військово-політичного керівництва. Тому, а також по ряду інших причин, воно більш вразливе до пропаганди супротивника.

Слід відзначити, що впливи проти цивільного населення ведуть з метою впровадження в його свідомість ідей, поглядів і уявлень, що знижують готовність людей брати активну участь в опорі противнику, розхитуючи їх морально-психологічну єдність, яку змушують виступати проти війни.

Стратегічні завдання полягають в наступному [7, 8]:

- вимагати від нейтральних держав своєї підтримки та ворожого ставлення до супротивника;
- підірвати довіру до військово-політичного керівництва держави противника, дискредитувати його внутрішню та зовнішню політику;
- нейтралізувати ворожу пропаганду, спрямовану на своє населення та військовослужбовців;
- сіяти сумніви серед населення та особового складу військ противника в доцільності своїх бойових дій;
- запевняти у слабкості їхніх збройних сил, заявляти про великі військові втрати, залякувати майбутніми втратами та стражданнями;
- дезінформувати військовослужбовців і населення супротивника щодо реального стану справ на фронті;
- розпалювати протиріччя між різними соціальними, релігійними, етнічними групами країн противника;
- спонукати населення ворожої держави до різних форм опору політиці війни;
- спонукати військовослужбовців противника до симуляції, дезертирства та самовільному залишенню районів бойових дій;
- створювати паніку, масові психози, поразенські настрої серед цивільного населення та військовослужбовців противника.

До тактичних завдань відносяться [7]:

- зміна переконань і установок особового складу військ противника у потрібному напрямку;
- ослаблення емоційно-вольової стійкості особового складу підрозділів противника, його здатності до опору;
- проведення заходів з метою зниження рівня дисципліни та згуртованості особового складу конкретних підрозділів противника;
- розпалювання серед військовослужбовців паніки, страху, поразенських настроїв;

- схиляння окремих військовослужбовців і цілих підрозділів противника до здачі в полон або до переходу на свій бік.

У оперативні завдання входять: завдання, які вирішуються в передовому районі бойових дій, у оперативній глибині військ противника та в тилу своїх військ. Серед них, зокрема, можна виділити наступні [8]:

- виявлення слабких місць у морально-психологічному стані підрозділів противника, безпосередньо ведучих бойові дії;
- створення обстановки невпевненості та занепокоєння серед особового складу підрозділів противника шляхом дезінформації;
- спонукання особового складу передових підрозділів противника до здачі в полон;
- проведення заходів по нейтралізації пропаганди противника;
- інформаційно-роз'яснювальна робота з біженцями та переміщеними особами;
- пропагандистсько-виховна робота з військовополоненими.

Керування поведінкою людини- одна з першочергових задач держави. Необхідно розуміти, що державу створюють її громадяни з метою погодження своїх же інтересів, но державна або політична влада отримує свої власні інтереси та її першочерговою задачею стає керування цими громадянами, які її вибрали та утримують з метою тривіальною самозбереження.

Якщо громадяни починають виявляти незадоволення теперішньою політикою, яка будується на вузькокорпоративних інтересах владної верхівки та їх довірених осіб, то заради уникнення насилля щодо народу та протистояти цьому можливо тільки пропагандою, інструментом, якої виступають засоби масової інформації.

Слід зазначити, що вирішення цього питання зробив професор Масечусетського технологічного університету Ноам Хомський, який описав у своїй книзі «Тиха зброя для спокійної війни», де сформулював 10 способів управління масами за рахунок ІПВП [7, 8].

Спосіб №1. Відволікання уваги.

Основним елементом управління суспільством є відволікання уваги людей від важливих проблем і рішень, які приймають економічні та політичні кола країни за допомогою постійного насичення інформаційного простору малозначними повідомленнями.

Спосіб №2. Створити проблеми, щоб потім пропонувати способи їх вирішення.

Даний метод також має назву «проблеми-реакція-рішення». Створюється проблема або якась «ситуація» розрахована на те, щоб викликати певну реакцію серед населення з тим, щоб саме воно зажадало вжити заходів, які необхідні правлячим колам. Тобто, викликати якийсь економічний, техногенний та терористичний криз щоб змусити людей забажати вжити заходів щодо ліквідації його наслідків, нехай і з порушенням їх соціальних прав.

Спосіб №3. Спосіб поступового застосування.

Щоб домогатися будь-якого непопулярного заходу, досить впроваджувати його поступово день за днем, місяць за місяцем, рік за роком. Якби ці заходи відбувалися одночасно, то напевно б привело до бунту та революції.

Спосіб №4. Відстрочка виконання.

Інший спосіб пропонувати непопулярні рішення і він полягає в тому, щоб представити його в якості «болючого та необхідного» і домогатися в даний момент згоди громадян на його здійснення в майбутньому. Набагато простіше погодитися на будь-які жертви в майбутньому, ніж в даний час.

Спосіб №5. Звертатися до народу як до малих дітей.

У більшості пропагандистських виступів, розрахованих на широку публіку, використовуються такі доводи, персонажі, слова та інтонації ніби мова йде про дітей шкільного віку.

Якщо пропагандист звертається до людини так, як ніби йому 12 або менше років, то в силу сугестивності у відповідь або реакції цієї людини з певним ступенем імовірності, також буде відсутня критична оцінка, що характерно для дітей у віці 12 або менше років.

Спосіб №6. Робити наголос на емоції в набагато більшому ступені, ніж на міркуванні.

Вплив на емоції являє собою класичний прийом нейролінгвістичного програмування, спрямованого на те, щоб заблокувати здатність людини до раціонального аналізу, а в підсумку і взагалі до здатності критичного осмислення того, що відбувається.

Спосіб №7. Тримати людей в неосвіченості, культивуючи посередність.

Домогатись того, щоб люди стали нездатні розуміти прийоми та методи, використовувані для того, щоб ними управляти та підпорядковувати своїй волі. Кількість освіти повинна бути, як можна більш убогою та посередньою.

До цього відноситься і пропаганда так званого «сучасного мистецтва», що представляє собою хизування посередностей, які претендують на популярність, але не здатні відобразити реальність через ті твори мистецтва, які представляють і не вимагають докладних пояснень за їх «спеціальністю».

Спосіб №8. Спонукаати громадян захоплюватися посередністю.

Впроваджувати в населення думку про те, що модно бути тупим, вульгарним і невихованим.

Цей спосіб нерозривний зі способом №7, так як все посереднє в сучасному світі з'являється у величезних кількостях у будь-яких соціальних сферах-від релігії та науки до мистецтва і політики. Скандальні, жовті сторінки видань, чаклунство і магія, сумнівний гумор та популістичні акції-все добре для досягнення однієї мети - не допустити, щоб люди мали можливість розширяти свою свідомість до безкрайніх просторів реального світу.

Спосіб №9. Посилити почуття власної провини.

Змусити людину вірити в те, що тільки він повинен у власних нещастях, які відбуваються за браком його розумових можливостей, здібностей або докладених зусиль. В результаті, замість того, щоб встати проти існуючої економічної та політичної системи,

людина починає займатися самознищенням, звинувачуючи у всьому самого себе, що викликає пригнічений стан, і що приводить в числі іншого до бездіяльності. А без дії ні про яку революцію або зміну системи і мови бути не може!

Спосіб №10. Знати про людей більше, ніж вони самі про себе знають.

Протягом останніх років успіхи в розвитку науки призвели до утворення все більш великого розриву між знаннями простих людей та відомостями, якими володіють і користуються правлячі класи.

Завдяки біології, нейробіології та прикладної психології є можливість використовувати найсучасніші знання про людину, як в області фізіології, так і у психології. Тому вдалося дізнатися про звичайну людину більше ніж вона сама про себе знає. Це означає, що у більшості випадків є можливість керування людьми, ніж вони самі будуть керувати собою та своїми діями та вчинками.

Слід відзначити, що у теперішній час дуже сильно виявляються негативні інформаційно-психологічні впливи з боку Росії. При цьому, терміни «російськомовне населення», «Руський мир» та інше активно використовується Росією з метою здійснення негативного ІПВ на людей, суспільство та соціальні групи в Україні.

Подальшим видом інформаційно-психологічного протиборства є ІПВ. При цьому, цілком природно, що з підвищенням здібностей та можливостей інформаційних технологій та систем у частині їх навчання, акцент все більше зміщується у бік застосування не вогнепальної зброї, а інформаційної.

Зрозуміло, що чим краще розвинуті інформаційні технології, тим доступніше з'являється можливість перенавчати (перепрограмувати) системи, а також це стає можливим, дешевим і ефективним засобом їх застосування. Тому інформаційні системи широко застосовуються в ІПВ.

Інформаційно-психологічна війна-використання і управління інформацією з метою набуття конкурентоздатної переваги над супротивником.

ІПВ може включати в себе [4]:

- збір тактичної інформації;
- забезпечення безпеки власних інформаційних ресурсів;
- поширення пропаганди або дезінформації, щоб деморалізувати військо та населення супротивника;
- підриив якості інформації супротивника та попередження можливості збору інформації супротивником.

Крім того, слід виділити і особливості ІПВ, серед яких основними є [9]:

- ;
- скритність;
- ідеальність умов для маскуваннн та приховування справжніх намірів, що створюються методами психологічного та інформаційно-технічного впливу;
- можливість діяти під чужим прапором і гаслами;
- відсутність матеріальних слідів агресії, що не дозволяє зупинити істинного агресора та притягнути його до міжнародної відповідальності;

- відсутність необхідності фізичного вторгнення на територію противника та окупації цієї території для досягнення поставлених цілей;

- бездіяльність основного збройного потенціалу держави, яка стала жертвою агресії [10]

Часто ІПВ ведеться в комплексі з кібер- та психологічною війнами з метою ширшого охоплення цілей, із залученням радіоелектронної боротьби та мережевих технологій [4, 9, 10].

Існують і використовуються стратегічні ІПВ першого та другого покоління. Стратегічне ІПВ першого покоління включає основні методи ІПВ, що реалізуються у наш час на державному та військовому рівнях і від яких не мають наміру відмовлятися в доступному для огляду майбутньому. До форм ІПВ першого покоління відносяться [3, 9, 11]:

- вогневе придушення (у воєнний час) елементів інфраструктури державного та військового управління;

- ведення радіоелектронної боротьби;

- одержання розвідувальної інформації шляхом перехоплення й розшифрування інформаційних потоків;

- здійснення несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів з наступною їх фальсифікацією чи викраденням;

- масове надання в інформаційних каналах супротивника чи глобальних мережах дезінформації для впливу на особи, які приймають рішення;

- одержання інформації від перехоплення з відкритих джерел.

Разом з тим, введено поняття стратегічної ІПВ другого покоління.

Розвиток і ведення стратегічної ІПВ другого покоління її скоординовані інформаційні операції у перспективі можуть привести до повної відмови від використання військової сили.

ІПВ другого покоління передбачає [2, 3, 11]:

- створення атмосфери бездуховності й аморальності, негативного відношення до культурної спадщини противника;

- маніпулювання суспільною свідомістю соціальних груп населення країни з метою створення політичної напруженості та хаосу;

- дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями та рухами з метою провокації конфліктів, розпалення недовіри, підозрливості, загострення політичної боротьби. Провокування репресій проти організацій і навіть громадянської війни;

- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади й управління, інспірація помилкових управлінських рішень;

- дезінформацію населення про роботу державних органів, підрив їхнього авторитету, дискредитація органів управління;

- підрив міжнародного авторитету держави, її співробітництва з іншими країнами;

- нанесення збитку життєво важливим інтересам держави, проти якої здійснюється ІПВ в політичній, оборонній, економічній та інших сферах.

Тобто мета ІПВ-послабити моральні та матеріальні сили супротивника або конкурента та посилити свої власні. Вона передбачає заходи пропагандистського характеру на свідомість людини в ідеологічній та емоційній галузях. Очевидно, що ІПВ-складова частина ідеологічної боротьби. Вона не призводить безпосередньо до кровопролиття та руйнувань, при її веденні немає жертв, ніхто не позбавляється їжі та даху над головою.

І це породжує небезпечну безпечність у ставленні до неї. Тим часом руйнування, яких завдає ІПВ у суспільній психології, психології особи, за масштабами та за значенням цілком спрямовані, а за часом і перевершують наслідки збройної війни.

Головне завдання ІПВ полягає в маніпулюванні масами. Тобто мета такої маніпуляції найчастіше полягає у [9, 12]:

- внести у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів;

- дезорієнтувати та дезінформувати маси;

- послабити певних переконань та устоїв;

- залякати свій народ образом ворога;

- залякати супротивника своєю могутністю.

При цьому, успішна інформаційна компанія, проведена на оперативному рівні, буде підтримувати стратегічні цілі, впливаючи на можливість ворога приймати рішення оперативно та ефективно. Іншими словами, метою ІПВ на оперативному рівні є створення таких перешкод процесу ухвалення рішення ворогом, щоб він не міг діяти чи вести війну координовано та ефективно. В ІПВ метою є гармонізація дій на оперативному рівні з діями на стратегічному рівні, щоб об'єднані вони змушували супротивника приймати рішення, які призводили б до дій, що допомагають досягти нападнику власних цілей та заважали б супротивнику домагатися виконання своїх.

Також, слід відзначити, що важливим завданням, яке необхідно виконувати в умовах ІПВ, є забезпечення повної довіри населення країни та військовослужбовців до військово-політичного керівництва держави. Затяжний характер війни може викликати певне невдоволення та критику як з боку громадян країни, політиків, засобів масової інформації, так і з боку особового складу силових формувань на адресу військово-політичного керівництва, звинувачення його у невмілому плануванні, організації управління і т.п. Не можна забувати і про одну з важливих складових розуміння сутності ІПВ: усвідомлення факту ігнорування супротивником моральних та етичних обмежень під час ведення війни [13].

Слід зазначити, що ІПВ-це вже не туманна галузь футурології, а реальна наукова дисципліна, яку вивчають і розробляють. У найбільш широкому сенсі ІПВ включає засоби пропаганди. Неважко зрозуміти, що ця зброя взагалі не спрямована на завдання втрат живій силі. У цьому сенсі технологічний процес призвів до безкровної і в той же час винятково ефективної зброї, яка знищує не населення, а державний механізм [11].

Тому аналізуючи воєнно-політичну обстановку, що склалася сьогодні довкола держави, необхідно зробити повне переосмислення загальних підходів до підтримання національної безпеки України [11, 13]. З урахуванням існуючих обставин доцільно здійснити науково-практичне обґрунтування впливу глобалізації, особливостей внутрішньої обстановки в країнах-сусідах України, визначити можливі способи застосування ІПВп у відношенні нашої держави. Особливу увагу варто приділити виявленню вразливих місць для застосування цих технологій та вироблення превентивних заходів протидії ІПВ, яка ведеться проти України. При чому, заходи протидії ІПВ вимагають взаємодії із широким спектром партнерів-окремих держав та міжнародних організацій, а також залучення внутрішніх ресурсів [13].

Виходячи з цього, необхідно більше уваги приділяти кібернетичному простору, який сьогодні із розповсюдження глобальних комп'ютерних мереж перетворився на театр воєнних дій. Тобто кібернетичний простір перетворився на поле битви, де поступово почали [14]:

- використовуватися принципово нові, специфічні засоби та методи ураження – інформаційна та кібернетична зброя та формуватися тактика та стратегія їх застосування;
- розгортання угруповання сил і спеціальних програмно-апаратних засобів для проведення активних дій та операцій;
- розвиватися засоби та методи захисту тощо.

Наявність ефективної системи управління засобами та силами, які діють у кіберпросторі, забезпечить інформаційну, кібернетичну та ініціативну перевагу над противником. Завдяки використанню інноваційних технологій конвекційній складовій сучасних ІПВ став можливим перехід до дій із перевагою функціонально-структурного впливу на супротивника, а найголовніше-досягнення над ним когнітивної переваги.

Крім того, ключовими елементами сучасної стратегії є «жорстока сила» та «м'яка сила», які шляхом зваженого та узгодженого використання інструментарію стратегічних комунікацій, санкцій, переконання та застосування сили та інших впливів, і є найбільш рентабельними та мають політичну та соціальну легітимність [11, 15]. Особливістю стратегії «м'якої сили» є об'єднання трьох когнітивних компонентів: культури держави (у тому, чим вона цікавить інші держави) її політичних цінностей (чи дотримується вона їх у внутрішній чи зовнішній політиці) та зовнішніх відносин (чи сприймаються вони як легітимні та морально обґрунтовані) [15].

Слід зазначити, що когнітивне протиборство стало невід'ємною складовою сучасних і майбутніх ІПВ, як міждержавних і внутрішньодержавних, так і між будь-якими геополітичними та регіональними об'єктами. Когнітивній складовій належить виняткова роль в сукупності факторів, що формують і викликають воєнний конфлікт, впливають на його хід та результат, інтенсивність і наслідки. Тому сучасні війни, а особливо війни майбутнього ведуться за когнітивну сферу соціуму (суспільства, соціальних груп, населення, людини) і керування ним або нею.

Когнітивні впливи можуть бути навмисними та ненавмисними, багатовекторними та комплексними, загальною спрямованістю або цільовими (цілеспрямованими), спрямованими на суспільство в цілому чи на конкретні спільноти або індивідів, на досягнення короткострокового або довгострокового ефекту, негайно або після латентної фази з варіацією значень або без тощо [15].

В сучасних умовах всі сторони боротьби прагнуть взяти під контроль саме когнітивний простір, який охоплює сприйняття, усвідомлення, переконання, розуміння та цінності, інтелектуальне середовище як індивідів так і соціальних груп і суспільства в цілому. З цією метою використовуються всі можливості стратегічних комунікацій, ведуться інформаційні, психологічні, кібернетичні та інші дії (акції, операції), які спрямовані як на безпосередніх учасників боротьби, так і на населення країн, що беруть у ній участь, міжнародне співтовариство.

Особливістю є те, що навіть при проведенні державними підрозділами дій планово та узгоджено вони проходять на тлі хаотичних цільових і випадкових подібних впливів усіх інших підрозділів. Це трансформується в інформаційно-кібернетичний та когнітивний варіант війни «всіх проти всіх». У результаті об'єкти на які спрямовані когнітивні дії, можуть не просто бути введені в стан когнітивного резонансу, дисонансу або дисбалансу, але і отримати інформаційні та когнітивні травми, дійти до когнітивної межі сприйняття часткової або повної когнітивної дезорієнтації та навіть до когнітивного колапсу з подальшим переходом у стан когнітивної агресії або розчарування у всьому, апатії та депресії.

Висновки

Практика конфліктів останніх десятиліть не без підстав свідчить, що в сучасних умовах перемагає той, хто швидше сприймає нові технології та втілює їх у життя, бере на озброєння та практично впроваджує нові дописи ікон лекції, які відповідають духу часу.

На сьогоднішній день кіберпростір перетворився на окрему сферу боротьби, де постійно відбуваються різнопланові інциденти. Відповідно до мети, завдань форм та засобів ІПВп та ІПВ необхідно створювати та забезпечувати протидію їм.

Неконтрольоване використання інформаційного простору і отримання значних переваг від його використання призвело до виникнення принципово нових пов'язаних з цим проблем. Головною з них стало різке загострення міжнародної конкуренції за володіння власне інформаційними ринками. При цьому для забезпечення інформаційної боротьби та проведення окремих операцій країни світу доволі активно почали використовувати можливості інформаційного простору (мережі Internet).

Слід зазначити що Росія цей простір використовує дуже плідно, особливо зараз (під час широкомасштабної війни проти України).

На сучасному етапі наука та техніка мають в розпорядженні такі теоретичні розробки на базі яких здійснюється технологізація інформаційної боротьби, тобто відповідні державні та не державні структури, що причетні до такої діяльності, здійснюють ро-

зробку та апробацію нових інформаційних технологій, прийомів, методів здійснення ІПВп і ІПВ, технічних засобів, необхідних для такої діяльності. Результатом подібних рушень є зростання ефективності застосування інформаційних технологій, яке призвело до кардинальних змін в суспільстві, економічній, політичній та інших сферах окремої країни або ж у світовому масштабі.

В сучасному світі міждержавні конфлікти спонукують надмірно великі втрати для кожної з ворогуючих сторін. Тому прийоми, які широко застосовуються є лише напівправа - напівспівробітництво, взаємна конкуренція в розвитку, в прагненні до лідерства. Діяльність у інформаційній боротьбі дає виклик можливості для використання цих підходів.

Доведено, що ІПВп та ІПВ - це елементи інформаційної боротьби-політичні конфлікти в яких політична боротьба ведеться у формі інформаційно-психологічних операцій із застосуванням інформаційної зброї. Крім того, слід зазначити, що віна Росії проти України підтвердила ці висновки. Але патріотизм та волелюбність українців допомагають протистояти ІПВ та ІПВп агресору. Також мирове товариство вже зрозуміло агресивну політику та ідеологічну основу дії Росії.

ЛІТЕРАТУРА

[1] Зеленский С.А. Информационно-психологическое воздействие на массовое сознание / С.А. Зеленский. - СПб: Скифия, 2008. - 403 с.

[2] Расторгуев С.П. Информационная война / С.П. Расторгуев. - М: Родно и связь, 1988 - 388 с.

[3] Панарин И.Н. Информационная война в геополитике / И.Н. Панарин. - М: Мир безопасности, 2011. - 719 с.

[4] Толубко В.Б. Информационная борьба (концептуальні, теоретичні, психологічні аспекти) / В.Б. Толубко. - К: НАОУ, 2013. - 320 с.

[5] Манойло А.В. Государственная информационная политика в условиях информационно-психологических конфликтов высокой интенсивности и социальной опасности / А.В. Манойло, А.И. Петренко, Д.Б. Фролов. - М: Изд. МИФИ, 2003. - 390 с.

[6] Камнева Е.В. Информационно-психологическое воздействие средств массовой коммуникации

на психическое состояние (на примере студенческой выборки) / Е.В. Камнева // Вопросы кибербезопасности, №5(18), 2016. - С. 51-54.

[7] Пирцхалава Л.Г. Информационное противоборство в современных условиях / Л.Г. Пирцхалава, В.А. Хорошко, Ю.Е. Хохлачева, М.Е. Шелест. - К: ЦП «Компринт», 2019. - 226 с.

[8] Баланюк Ю.В. Информационно-психологичні впливи у кіберпросторі: навчальний посібник / Ю.В. Баланюк, В.В. Козловський, В.О. Хорошко, Ю.Є. Хохлачева. - К: ЦП «Компринт», 2020. - 109 с.

[9] Григор'єв В.І. Технології сучасної інформаційно-психологічної війни / В.І. Григор'єв // Інформаційна безпека: людини, суспільства, держави, №2(18), 2015. - С. 6-15.

[10] Макаренко С.И. Информационное противоборство и радиоэлектронная борьба в сетевых войнах начала XXI века / С.И. Макаренко. - СПб: Научное издание, 2017. - 546 с.

[11] Прокофьев М. Информационная война, як форма ведення інформаційного протиборства частина 1 / М. Прокофьев, Л. Скечек, В.Хорошко // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні, Вип.2 (36), 2018. - С. 15-27.

[12] Петрик В.М. Інформаційна безпека держави. Том 1 / В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Д.С. Мельник, В.В. Остроухов та інші. - К: ДПУ «Книжкова палата України», 2016. - 264 с.

[13] Білобородов О.О. Технології інформаційно-психологічних війн та інформаційно-психологічна зброя / О.О. Білобородов, А.С.Довгополий // Озброєння та військова техніка, №4 (24), 2019. - С. 93-97.

[14] Бурячов В.Л. Завдання, форми та способи ведення воєн у кібернетичному просторі / В.Л. Бурячов, Г.М. Гулак, В.О. Хорошко // Наука і оборона, №3, 2011. - С. 35-42.

[15] Даник Ю. Високотехнологічні аспекти забезпечення національної безпеки й оборони / Ю.Даник // Телеком. Военная связь, октябрь, 2018. - С. 58-70.

УДК 004.946.5

Khoroshko V., Khokhlachova Y., Pirtskhalava T., Ivanchenko Y. Information-psychological influences and information-psychological warfare as component parts of information struggle

Abstract. In the present time, which is characterized by the intensive use of various methods of informational, psychological, and technological pressure, which is especially connected with the development of modern technologies that allow to influence the consciousness and psyche of a large number of people at the same time without interaction and direct contact with them, the problem becomes urgent informational and psychological influence (IPVp) on the consciousness of a person, society and the state in various spheres of their life activities. Cyberspace has turned into a separate field of struggle, where various incidents are constantly taking place.

In accordance with the purpose, objectives, forms and means of IPVp and information and psychological warfare (IPV), it is necessary to create and ensure countermeasures against them.

Uncontrolled use of information space and obtaining significant benefits from its use led to the emergence of fundamentally new related problems. The main one of them was the sharp intensification of international competition for possession of information markets. At the same time, the countries of the world began to actively use the possibilities of the information space (Internet networks) to ensure the information struggle and conduct individual operations.

It has been proven that informational and psychological influences are elements of informational struggle-political conflicts in which the political struggle is conducted in the form of informational and psychological operations with the use of informational weapons.

At the current stage, science and technology have at their disposal the following theoretical developments on the basis of which the technologicalization of information warfare is carried out. The result is an increase in the effectiveness of the use of information technologies, which has led to drastic changes in society, economy, politics and other spheres of an individual country or on a global scale.

Interstate conflicts cause excessively large losses for each of the warring parties. Therefore, the methods that are widely used are only semi-cooperation, mutual competition in development, in the pursuit of leadership. Activities in the information struggle provide opportunities for the use of these approaches.

Key words: informational and psychological influences, informational and psychological warfare, informational and psychological struggle, informational space, cyber war.

Хорошко Володимир Олексійович, доктор технічних наук, професор, професор кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету.

Khoroshko Volodymyr, doctor of technical sciences, professor, professor of the department of security of information technologies of the National Aviation University.

Хохлячова Юлія Євгеніївна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету.

Khokhlachova Yuliia, candidate of technical sciences, associate professor, associate professor of the department of security of information technologies of the National Aviation University.

Пірцхалава Тіна Павлівна, студентка Навчально наукового інституту Міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Pirtskhalava Tina, student of the Educational Scientific Institute of International Relations of Kyiv National University named after Taras Shevchenko.

Іванченко Євгенія Вікторівна, кандидат технічних наук, професор, професор кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету.

Ivanchenko Yevgeniya, candidate of technical sciences, professor, professor of the department of security of information technologies of the National Aviation University.

Отримано 06 травня 2022 року, затверджено редколегією 21 вересня 2022 року
